

Shifokor etikasi va deontologiyasi asoslari

Toshkent tibbiyot akademiyasi 1-kurs talabasi

Mamasoatov Ozodbek Shamsiddin o'g'li

Annotatsiya: Ushbu maqolada tibbiyotga kirish fanining "Tibbiy etika va deontologiya asoslari" mavzusi masalalari bayon etilgan. Maqola tibbiyot sohasida etika va deontologiya tushunchalarining ahamiyatini, ularning amaliyotda qo'llanilishi va tibbiy axloqiy qadriyatlarni rivojlantirishdagi rolini o'rganadi. Shuningdek, tibbiyot sohasidagi mutaxassislar va talabalar uchun tibbiy etikaning asosiy printsiplari, shuningdek, tibbiy amaliyotda uchraydigan muammolar va ularni hal qilish yo'llari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlari: Etika, deontologiya, egrotogeniya, bioetika, adolatli munosabat.

Аннотация: В этой статье излагаются вопросы темы "основы медицинской этики и деонтологии" вводной науки в медицину. В статье исследуется значение понятий этика и деонтология в области медицины, их применение на практике и роль в развитии медицинских этических ценностей. Также были рассмотрены основные принципы медицинской этики для специалистов и студентов в области медицины, а также проблемы, с которыми сталкивается медицинская практика, и пути их решения.

Ключевые слова: этика, деонтология, эгротогения, биоэтика, справедливое отношение.

Abstract: This article outlines the issues of the topic "fundamentals of medical ethics and deontology", an introductory science to medicine. The article examines the meaning of the concepts ethics and deontology in the field of medicine, their application in practice and their role in the development of medical ethical values. They also discussed the basic principles of medical ethics for specialists and students

in the field of medicine, as well as the problems faced by medical practice and ways to solve them.

Keywords: ethics, deontology, egrotogeny, bioethics, fair treatment.

Shifokor etikasi – bu shifokorlarning bemorlar, jamiyat va o'z o'rnini bilan bog'liq ahloqiy masalalarga nisbatan mas'uliyatli va adolatli munosabatini o'rganadigan tarmoqdir. Bu etika, shifokorlar uchun professional va insoniy javobgarlikni belgilaydi va ularning kasbiy faoliyatida aniq qoidalarga asoslanadi.

Shifokorning bemor bilan, bemor qarindoshlashlari bilan, shuningdek boshqa tibbiyot xodimlari bilan muloqati, muloqat turlari, tibbiyot xodimlarining bemor oldidagi majburiyati va ma'suliyati, tibbiyot xodimlarining siri, tibbiy xatoliklar, yatrogeniya va eftenaziya tushunchalari keng yoritilgan. Aholiga davolash va profilaktik yordamni tashkil etish va o'tkazishda uchrayotgan kamchiliklarning tibbiy muloqatga bog'liq tomonlari, tibbiyot xodimlarining turli ta'ziqlarga uchrash sabablari, ularning qonun bilan himoyalash tamoillari ko'rsatilgan. Tibbiyot xodimlarining o'z majburiyatini bajarish vaqtidagi yo'l quygan tibbiy xatoliklar (yatrogeniya) va ularni bartaraf etish, uning oldini olish chora tadbirlari, tibbiyot sirlarini saqlashning bemor ruhiyatiga ta'siri turli usullarda bayon etilgan. Tibbiy eftenaziya tushunchasi va turlari keng yoritilgan. Maqola asosan tibbiyot oliygohlari talabalariga mo'ljallangan, shuningdek, barcha bug'indagi tibbiyot xodimlariga ham foydali bo'ladi degan umiddamiz.

Axloq — kishilarning bir-birlariga, oilaga, jamiyatga bo'lgan munosabatlarida namoyon bo'ladigan xatti-harakatlari, xulq-atvorlari, odoblari majmui. huquqdan farqli ravishda axloq talablarini bajarish - bajarmaslik ma'naviy ta'sir ko'rsatish shakllari (jamoatchilik tomonidan baho berish, qilingan ishni ma'qullash yoki

qoralash) bilan belgilanadi. axloqni etika fani o'rganadi. **Odob** - bu insonniy ijobiy fazilatlaridan biridir. "o'zbek tilining izohli lug'ati"da: "odob - "adab" (arabcha)" deyiladi. va yana shu kitobda: "adab (arabcha)-adabiyot, yaxshi tarbiya, ma'qul harakat. ijtimoiy va shaxsiy hayotdagi yaxshi axloq, tarbiya, xushmuomilalik" deyiladi. luqmoni hakimdan odobni qaerdan o'rganding?" deb so'raganda, odobni beadablardan o'rgandim" deb javob bergan ekan. inson umri davomida o'z odobini yaxshilab bormog'i lozim. odatda odob oldin o'rganilib, undan so'ng esa unga amal qilinadi.

Etika (yun. egpoz — xulq, odat) — axloq va uning shaxs hamda jamiyat hayotidagi o'rnini o'rganuvchi falsafiy fan. Etika axloqshunoslikning falsafiy nazariy muammolarini va axloqqa doir didaktik amaliy asarlarni o'z ichiga oladi U insoniyat o'z tajribasi orqali erishgan donishmandlik namunalarini hikoyatlar, hikmatlar, naqlar, maqollar tarzida bayon etadi, kishilarga axloqning mohiyatini tushuntirib, falsafiy xulosalar chiqaradi, ularga axloqiy qonunqoidalarni o'rgatadi. Etikaning quyidagi mezoniy tushunchalari — kategoriyalari bor: fazilat va illat, yaxshilik va yomonlik, halollik, rostgo'ylik, kamtarlik, adolat, burch, vijdon, nomus, ideal, baxt, hayotning ma'nosi va boshqalar Axloq inson va jamiyat hayotining barcha (shaxsiy, jamoaviy, kasbiy va h. k.) jabhalarini qamrab olganligi tufayli uni o'rganuvchi Etika barcha fanlar bilan aloqador. Etika bu barcha insonlar orasidagi muloqatdir. SHuningdek umumiy etika inson kasbiga ko'ra bir qancha turlarga bo'linadi. Masalan sotuvchilar etikasi, sartoroshlar etikasi, o'qituvchilar etikasi, tibbiyot xodimlari etikasi (tibbiy etika)...

Deontologiya - (deontologiya-burch degan ma'noni beradi, barcha kasblarda deontologik yondoshuv to'g'risida fikr yuritiladi, lekin halq orasida deontologiya atamasi ko'pincha tibbiyot xodimiga tegishli degan tushuncha mavjud) tibbiyot xodimi (shu jumladan shifokor) ning bemor oldidagi majburiyatini va unga

yuklangan ma'suliyatini, ya'ni bajarishi lozim bo'lgan ishini ifodalaydi. **Egrotogeniya** – bu bir bemorning ikkinchi bemorga salbiy ta'siri, bu asosan shifoxona sharoitida yoki bemorni ko'rishga borgan vaqtdagi ta'siri natijasida kelib chiqadi. Bu omil ham yatrogen kasalliklarga olib keladi.

Bioetika – tabiatdagi tirik jonzotlarning o'zoro muloqatidir. Ko'pgina insonlar bioetika va etika(umumiy muloqat) hamda tibbiy etika(faqat tibbiyotga bog'liq muloqat) ni farqlashda qiynaladi. Bioetika- bu bio-hayot, etika muloqat so'zidan kelib chiqqanligini yana bir esga olamiz, hayotda tirik jonzotlar 3 ta asosiy turga bo'linadi odamlar, hayvonlar(zamburug', virus...) va o'simliklar. Bioetikatabiatdagi tirik jonzotlarning o'zoro bir biri bilan muloqati. Bunda asosiy o'rinni odamlar egallaydi. Chunki insonlar oliy nerv faoliyati yaxshi rivozlangan oliy mavjudot sanalib, tabiatda hayvonlar va o'simliklar ustidan xukmronlik qilmoqdalar. Insonlar barcha tirik jonzotlar(insonlar bir-biriga nisbatan, hayvonlarga hamda, o'simliklarga nisbatan) mehr- murivatlil bo'lishi insoniylik tamoillaridan biridir. Insonlar hayvonlarni xo'rlashi, o'simliklarni o'sishiga to'sqinlik qilish (agar inson yashashiga halaqit bermasa...) jamiyatda qoralanadi. Bu insonni hayvon bilan muloqati, ya'ni bioetikaning bir ko'rinishidir. Shifokorning bemor bilan muloqatida bemorni tuzalishga bo'lgan ishonchini paydo qilish, davolanish samaradorligini 50% ga oshirishi mumkin. Bemorning shifokor bilan ijobiy muloqati bemorning ruhiy-emotsional holatiga ta'sir etib, kayfyatini kutarilishga olib keladi, natijada sog'ayish tezlashadi, tushkunlikka tushishini oldini oladi. Bemorni davolash uchun nafaqat dori-darmonlar va boshqa tibbiy muollojoalar, balkim muloqatning ham muhim o'rni bor.

Zamonaviy tibbiyotning bemorga g'amxo'rlik qilishda nafaqat dori-darmon, yoki operativ aralashuv orqali balkim, bemorga psixologik ta'sir etishga ham muxtojlik sezmoqda. Bu esa tibbiy axloq-obod normalarini mukammalashuvini

talab etmoqda. Bu tibbiy etika va deontologiyani o‘z ichiga oladi. Tibbiy muloqat vaqtida tibbiyotga tegishli mutaxassisliklarga tegishli ma’lumotlardan umumli foydalanish ijobiy natija beradi. Talabalar qaysi etapda o‘qimasin bemorlar bilan muloqat qiladilar, shuningdek kelgusi ish faoliyatida ham bemorlar bilan muloqat o‘z dolzarbligini yo‘qotmaydi. Tibbiy etika axloqning ajralmas qismidir. Bioetika insonni barcha tirik mavjudotlar (inson, hayvon va o‘simliklar) bilan umuminsoniylik, raxm-shavqat fazilatlarini nomoyon etuvchi muloqatidir. Barcha insonlar muloqatning ikki turidan foydalanadilar. Verbal (to‘g‘ridan - to‘g‘ri so‘zlashuv nutqi orqali) va noverbal (turli imo-ishoralar orqali) turlarga bo‘linadi. SHu muloqat turlaridan tibbiyot xodimlari ham foydalaniladi. Tibbiy etika esa faqat bemorlar bilan tibbiyot xodimlari o‘rtasida (shuningdek bemor qarindoshlari va tibbiyot xodimlari o‘rtasidagi , tibbiy xodimlar o‘zaro muloqatlari) gi ahloq-odob mi‘yoriy normasini ifodalaydi. Deontologiya esa shifokorning bemor oldida bajarishi lozim bo‘lgan majburiyati yoki ish beruvchi oldidagi ma’suliyatini ifodalaydi.

Tibbiy etika, madaniyat, axloq ko‘p jihatdan bir-biriga bog‘liq va sog‘liqni saqlashning asosiy mezoni sifatida baholanadi. Tibbiy etika (lat. ethica, etika, yunon tilidan. Ethice axloq, axloqni o‘rganish), yoki tibbiy deontologiya (yunon. Deonburch degan ma’noni beradi) "deontologiya" atamasi so‘nggi yillarda adabiyotda keng qo‘llaniladi) bu tibbiyot xodimlarining kasbiy vazifalarini bajarishda axloqiy me‘yorlar va xulq — atvor tamoyillari to‘plamidir. Tibbiy etika deontologiyani birbiridan farqi shuki tibbiy etika –shifokorning bemor bilan muloqatda hulq-atvori, deontologiya bajarishi lozim bo‘lgan majburiyatidir. Birinchi marta "deontologiya" atamasi XIX asrda ingliz faylasufi Bentam tomonidan kiritilgan. U o‘zining "deontologiya yoki axloqshunoslik" kitobida turli kasblarga nisbatan burchta’limotining asosiy qoidalarini bayon qilgan. Tibbiy ma’noda tibbiy

etika va deontologiya-bu tibbiyot xodimining bemorga nisbatan huquqiy, kasbiy va axloqiy majburiyatlari va o'zini tutish qoidalari to'g'risidagi ta'limot. Bundan tashqari, deontologiya tibbiyot xodimlari va bemorlarning qarindoshlari, shuningdek, tibbiyot jamoasidagi hamkasblar o'rtasidagi munosabatlar normalarini belgilaydi .

Tibbiy deontologiya masalalari tibbiy etika bilan chambarchas bog'liq. Axloq - bu odamlarning axloqiy xulq-atvori normalari tizimi, ularning bir-biriga, jamiyatga, Vatanga bo'lgan majburiyatlari, yaxshilik va yomonlik haqidagi umuminsoniy g'oyalar asosida, shuningdek-axloq, axloq, mafkura shakllaridan biri sifatida, uning mohiyati, tarixiy rivojlanish qonunlari va ijtimoiy hayotdagi o'rni. Tibbiy etika sog'liqni saqlash xodimini kundalik ishda boshqaradigan, jamiyat va har bir insonning sog'lig'ini saqlash va mustahkamlash yoki kasallik paytida uni qaytarish ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan axloqiy mezonlarning to'liq to'plamini ko'rib chiqadi. Turli xil tarixiy davrlarda dunyo xalqlari milliy, diniy, madaniy va boshqa xususiyatlar tufayli turmush tarzi bilan bog'liq tibbiy etika to'g'risida turli xil fikrlarga ega edilar. Tibbiy axloq tarixi, tibbiyot xodimlarining bemorlarning sog'lig'ini himoya qilish bo'yicha axloqiy majburiyatlari ming yilliklarga borib taqaladi va qadimgi Hind samihita axloqidan, Yaponiyaning ri-shu tibbiyot kodeksidan, qadimgi yunon va qadimgi hind amrtarixidan kelib chiqqan bo'lib, unda tibbiyot xodimlariga rahmdil, xayrixoh, adolatli, sabrli, xotirjam bo'lish va hech qachon jahlini ko'rsatmaslik haqida ko'rsatmalar berilgan. Har bir shifokor uchun zarur bo'lgan ko'plab fazilatlar haqida muhim fikrlar va bayonotlarni o'z ichiga olgan ko'plab qadimiy yodgorliklar (Bobil, Misr, Xitoy, rus va boshqalar) turli mamlakatlar va xalqlar shifokorlarining izlanishlari mulohazalarini tasdiqlaydi. VII-XII asrlarda SHarqiy tiklanish davrining taniqli mutafakkirlari al-Ruhaviy, Ar-roziy, Ibn Sino, Maymonid asarlarida tibbiy etika asoslari katta rivojlandi. IX asrda

Al-Ruhaviy tomonidan taklif qilingan. Adab al-tabib (shifokorning an'anaviy axloqi) asta-sekin tibbiyot fanining maqsad va vazifalarini ma'naviy-axloqiy tushunish uchun bilim tizimiga aylandi. Umumiy va sanitariya madaniyatining buyuk ma'rifatparvari, mafkurachisi va targ'ibotchisi Abu Ali Ibn Sino "Tib qonunlari" asarlarida ko'p asrlar davomida shifokorlarning asosiy axloqiy tarbiyasiga xizmat qilgan tibbiy axloqning insoniy tamoyillarini bayon qildi. Ibn Sino shifokorning obro'si nafaqat uning bilimlari, ko'nikmalari va tajribasiga, balki uning ma'naviy, axloqiy qiyofasiga ham bog'liq deb hisoblagan. SHifokor, uning fikriga ko'ra, bemorga yumshoq, mehribon, sezgir bo'lishi kerak. SHarqiy Uyg'onish davri epidemiologiyasining asoschisi Ar-roziy "tibbiy aforizmlar" asarida davolanish etikasi masalalariga to'xtalib o'tadi. Uning fikriga ko'ra, o'zini tibbiyot xizmatiga bag'ishlagan odam nafaqat ma'lumotli, balki, avvalambor, kamtarin, halol, rostgo'y va insonparvar, har qanday masalaning mohiyatini chuqur o'rganishi kerak. Tibbiy davolanishning axloqiy masalalari, shuningdek, fan tarixida Maymonid nomi bilan tanilgan Abu Amran Mussa Ben Mamunning "shifokorning ibodati" asarida ham bayon etilgan. Ushbu tarixiy hujjatning ma'naviy boshlanishi zamonaviy tibbiy etika va deontologiyani rivojlantirish asoslarida kuzatilishi mumkin. Ammo eng aniq tibbiy axloq Gippokrat qasamyodida namoyon bo'ladi, bu umuman tibbiy axloqning rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatdi va boshqa professional axloqiy tibbiy kodekslarni yaratish uchun boshlang'ich nuqtaga aylandi. Tibbiy deontologiya, ya'ni shifokorning bemor oldidagi burchini bajarishdagi ma'sulyatini shifokorlik qasamiyodi bilan mustahkamlangan. Birinchi shifokorlik qasamiyodini Gippokrat yozgan va tobobat faniga kiritgan. **Hozirgi vaqtda yosh shifokorlar O'zbekiston shifokorlari qasamiyodini qabul qiladilar, bu qasamiyod qonun bilan mustahkamlangan.**

2018-yil 7 dekabrda 5590-sonli PQ («O‘zbekiston Respublikasi sog‘liqni saqlash tizimini tubdan takomillashtirish bo‘yicha kompleks chora-tadbirlar to‘g‘risida») va shu PQ ga asosan O‘zbekiston Respublikasi sog‘liqni saqlash vazirining 2019-yilning 17-iyulida 161-sonli buyrug‘iga asosan, «Tibbiyot xodimlarining o‘dob-axloq kodeksi» tasdiqlangan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Tibbiyot deontologiyasi xalqaro kodeksini Xalqaro vrachlar jamiyati tasdiqlagan (1949, Jeneva).
2. Qosimov E. Y., Shifokorning nutq madaniyati va bemor bilan muloqot san’ati, Toshkent, 2002.
3. Wikipedia internet sayti.
4. O‘zbekiston davlat jismoniy tarbiya va sport universiteti Tibbiyot fakulteti ichki kasalliklar kafedrasini maxsus ilmiy jurnali.